

METODE ACTIV-PARTICIPATIVE FOLOSITE ÎN PREDAREA LITERATURII ÎN GIMNAZIU

Crina-Ramona ANTIP, doctorand UST, profesor

<https://orcid.org/0000-0003-4931-3166>

Școala Gimnazială "Nicolae Bălcescu", Bacău, România

Rezumat. Secolul XXI este caracterizat ca un secol al cunoașterii care tinde să aibă ca finalitate pregătirea elevilor pentru A FI și A DEVENI. Nu este suficient ca elevul doar să ȘTIE, ci trebuie să ȘTIE SĂ APLICE ce a învățat, să gândească, pentru a soluționa situații problematice în contexte cu totul și cu totul noi. Considerăm deci, că profesorul trebuie să fie un fel de Prometeu, care să aprindă focul imaginației în elev, interesul, să-l provoace la a gândi și să-l activeze la oră, instrumentul pe care-l are la îndemână fiind strategiile moderne, activ-participative, ce-l determină pe elev să-și pună întrebări și să încerce să și răspundă la ele.

Cuvinte-cheie: a fi, a deveni, a ști să aplice, strategii moderne.

ACTIVE-PARTICIPATORY METHODS USED IN TEACHING LITERATURE IN GYMNASIUM

Abstract. The 21st century is characterized as a century of knowledge that tends to have the purpose of preparing students for BEING and BECOMING. It is not enough for the student to just KNOW, but he must KNOW to APPLY what he has learned, to think, to solve problem situations in entirely new contexts. We consider, therefore, that the teacher must be a kind of Prometheus, which will ignite the fire of imagination in the student, the interest, to provoke him to think and to activate it at the hour, the instrument that he has at hand being the modern strategies, active-participatory, which causes the student to ask questions and try to answer them.

Key words: being, becoming, know, apply, modern strategies.

Introducere. Omul, asemenea elevului Nică, este un proiect aruncat în lume, aflat încă într-o stare de făcere, de formare permanentă de-a lungul vieții. De aceea, investiția în inteligență, creativitatea și capacitatea de inovare a indivizilor va fi cea mai rentabilă în viitor.

Secolul XXI a fost caracterizat și ca un secol al cunoașterii care tinde să aibă ca finalitate pregătirea elevilor pentru A FI și A DEVENI. Nu este suficient ca elevul doar să ȘTIE, ci trebuie să ȘTIE SĂ APLICE ce a învățat, să gândească, pentru a soluționa situații problematice în contexte cu totul și cu totul noi.

Considerăm deci, că profesorul trebuie să fie un fel de Prometeu, care să aprindă focul imaginației în elev, interesul, să-l provoace la a gândi și să-l activeze la oră, instrumentul pe care-l are la îndemână fiind strategiile moderne, activ-participative, ce-l determină pe elev să-și pună întrebări și să încerce să și răspundă la ele.

Metode și materiale aplicate

Metoda didactică este „o cale sau un mod de lucru folosit de către cei doi parteneri educatorul și educatul, pentru realizarea finalităților procesului instructiv-educativ”

[1, p. 305]. În semnificația originală, cuvântul metodă provine din grecescul „methodos” (odos –cale, drum; metha - spre, către), ceea ce înseamnă „cale de urmat în vederea atingerii unui scop sau un mod de urmărire, de căutare și aflare a adevărului” [2, p.58].

Metodologia procesului de învățare este „ansamblul metodelor de predare-învățare utilizate în procesul de învățământ” [1, p.305], iar „strategia didactică este un mod de combinare optimă a metodelor și mijloacelor de învățământ” [1, p.305].

Metodele didactice îndeplinesc o serie de funcții, unele de conținut, iar altele de organizare, iar Gheorghe Dumitriu și Constanța Dumitriu le grupează astfel:

„**Funcția cognitivă** - de organizare și dirijare a învățării;

Funcția instrumentală (operațională) – de intermediar între elev și materia de studiat, între obiectivele propuse și rezultatele așteptate ;

Funcția normativă – de optimizare a acțiunii, de a arăta cum să se procedeze pentru a se obține rezultatele optime;

Funcția motivațională – de stimulare a curiozității, de energizare a forței intelectuale a elevilor;

Funcția formativ-educativă – de exersare și dezvoltare a proceselor psihice și motorii, concomitent cu însușirea cunoștințelor și formarea deprinderilor, de influențare și modelare a atitudinilor, opiniilor, convingerilor, sentimentelor, calităților morale” [1, p. 305].

Considerând ca fiind oarecum relativă această clasificare a funcțiilor metodelor, Ion Cerghit afirmă că „acestea nu trebuie privite ca definitive, complete și cu atât mai puțin rigide, ci ca o problemă deschisă în continuare preocupărilor pedagogiei moderne”.

O analiză mai complexă asupra acestor metodele active este realizată de Maria E. Dulamă, care sintetizează contribuțiile realizate în acest domeniu într-o lucrare personalizată și cuprinzătoare în ceea ce privește prezentarea criteriilor de clasificare [3, p.48]. Prin urmare, sunt identificate o mulțime de criterii de clasificare a metodelor active, după cum urmează:

1. **Tehnici de evocare a cunoștințelor și experiențelor anterioare:** Brainstorming-ul, gândiți-lucrați în perechi-comunicați, masa rotundă simultană, cercul, scrierea liberă, lanțul ideilor, predicții cu termeni dați, categorizarea;

2. **Strategii și tehnici de realizare a sensului bazate pe studiu individual și scriere:** strategii de lectură a textelor științifice; interogarea autorului; interogarea reciprocă; ghidul de studiu; SINELG, R.A.F.T., fișele de studiu, planul de idei, tezele (aici putem da ca exemplu lucrul cu manualul care este o metodă complexă pentru că „selectează, combină și dozează, în funcție de temele tratate și de obiectivele instructiv - educative - formative, diferite alte metode” [3, p.52]. Folosirea metodei impune ca elevii să-și însușească: tehnicile de lectură, modul de întocmire și de folosire a mijloacelor tehnice de înregistrare a celor aflate prin lectură (fișe rezumative, fișe de lectură, extrase,

teze), modalități de folosire a acestora în rezumate, conspecte, planuri, referate, eseuri, deprinderea de a utiliza și alte materiale auxiliare (culegeri de texte, de exerciții, dicționare, reviste de specialitate). „Un manual modern este un ghid excelent de îndrumare a elevilor în lectura operelor, prin variatele strategii didactice folosite pentru trăirea adevărilor operelor, interpretarea lor și exprimarea propriilor opinii); schemele logice, conspectul, referatul, rezumatul, recenzia, eseul, eseul cu răspuns restrâns, bibliografia” [3, p.51];

3. **Strategii de realizare a sensului bazate pe discuție:** „lecturați-rezumați în perechi; rezumați - lucrați în perechi - comunicați, jurnalul dublu, predarea reciprocă, interviul în trei etape, interviul în grup, mozaic I, mozaic II, provocarea clasei, provocarea simultană a clasei, recapitularea prin rotație, unul stă, trei circulă, cubul, analizarea și interpretarea imaginilor, discuția de tip panel, discuția de tip broască-țestoasă, discuția dirijată, interogarea multiprocesuală” [3, p.53].

4. **Strategii și tehnici de realizare a sensului și de reflecție bazate pe argumente și dezbateri:** „argumente pe cartonașe, tabelul T, argumente-contrargumente, susținerea poziției părții adverse, controversa constructivă, controversa academică, linia valorilor, colțurile, rețeaua de discuții, dezbaterea Karl Popper” [3, p.58];

5. **Strategii și tehnici de realizare a sensului bazate pe investigație și pe rezolvarea situațiilor-problemă:** „mai multe capete la un loc, minicazurile, studiul de caz, metoda riscului sau a obstacolelor, accidente ecologice, investigația în grup, experimentul, reportajul, interviul, proiectul, aici intrând și **ancheta**” [3, p.59].

6. **Tehnici de organizare grafică a informațiilor:** „tabelul incomplet, tabelul consecințelor, tabelul comparativ, tabelul conceptelor, analiza trăsăturilor semantice, organizatorul grafic comparativ, diagrama Venn, bula dublă, soarele caracteristicilor, jurnalul dublu, cadranele, analiza SWOT, ciorchinele, harta cu figuri, tehnica blazonului, suporturi metaforice, posterul, expunerea” [3, p.59] - ea constă în transmiterea, de către profesor, pe cale orală, a unor cunoștințe noi.

Acestei metode de comunicare directă a cunoștințelor i se poate imprima un caracter activ. În acest caz, activitatea elevilor est „dirijată pas cu pas de cuvântul profesorului și constă în rezolvarea de sarcini mici” [4, p.66], înlănțuite conform raționamentului inductiv tradițional. La concluziile parțiale sau finale, elevul ajunge sub îndrumarea continuă a profesorului. Dacă elevii nu pot ajunge la formularea acelor concluzii, atunci profesorul comunică ideile generale respective.

Pentru a deveni o metodă activizantă, se impune:

- dezvoltarea prin expunere a contradicțiilor problemei;
- conceperea expunerii ca un dialog;
- însușirea unor procedee retorice (interogația și invocația retorică);
- însușirea unor modalități ale stilului publicistic.

Expunerea poate îmbrăca diverse forme:

a) **Povestirea** „este o narațiune simplă, o expunere orală, narativă sau descriptivă, prin intermediul căreia se prezintă fapte sau întâmplări îndepărtate în timp și spațiu” [1, p. 310]. Aceasta poate fi aplicată în prima oră de receptare a operei scriitorului Ion Creangă. Profesorul poate povesti, circa trei minute amănunte despre viața autorului, folosindu-se de informațiile dintr-o fișă biografică. Scopul povestirii este acela de a trezi interesul elevilor (captarea atenției) sau pentru a trece apoi la discutarea problemei relației dintre destinul creatorului și acela al eroului său.

b) **Prelegerea** școlară se recomandă a fi folosită la clasele mari de liceu și numai în anumite situații:

- prezentarea generală a unei perioade literare;
- prezentarea generală a unui curent literar;
- prezentarea biografiei unui scriitor reprezentativ;
- prezentarea unei opere de mare întindere, când expunerea este însoțită de citate din opera respectivă.

„Prelegerea - dezbatere este o altă variantă a prelegerii, constând în prezentarea conținuturilor în prima parte a orei, urmată apoi de dezbaterea propriu-zisă” [1, p.311].

În viziune modernă, prelegerea școlară trebuie să ia aspectul unei **expuneri problematizante**.

7. **Tehnici de reflecție:** „cvintetul, exerciții de scriere reflexivă, eseul de cinci minute, eseul de zece minute, eseul cu argumente pro și contra, tehnici de perspectivă, cartoanele colorate, sintetizarea, anunțul de mică publicitate, tehnica fotolimbajului, ghicitorile, turul galeriei”;

8. **Strategii bazate pe jocuri:** „jocul de rol, puzzle, pătratele divizate, echipe – jocuri - turniruri, turnirul enunțurilor, călătorie misterioasă, locuri celebre, benzi desenate” [1, p.311].

O altă clasificare a metodelor, în funcție de locul și rolul lor în economia unei lecții, surprinde existența următoarelor tipuri:

1. METODE DE INTERCUNOAȘTERE:

1.1. **Blazonul:** fiecare elev primește o coală albă, creioane colorate, pixuri. Pe foaie profesorul conturează un blazon; elevii vor desena simboluri care să-i definească în privința temperamentului, preferințelor literare, proiectelor, iar într-un colț se semnează. Blazonul este prezentat apoi de elev și lipit de un panou pentru o asociere mai rapidă a numelui colegilor cu persoana. Într-un grup bine încheșat, un elev poate realiza blazonul altuia, după care se formează perechi aleatorii. Astfel, se verifică și modul în care imaginea proprie concordă cu imaginea celorlalți despre sine.

1.2. **Petalele:** profesorul pregătește o floare din hârtie colorată, notând în centru numele grupului. Fiecare elev primește o petală pe care își scrie numele, scriitorul preferat și un cuvânt/un desen care îl reprezintă.

Profesorul lipește petalele pe un panou, realizând floarea grupului, care rămâne afișată pe tot parcursul activității didactice. În lipsa hârtiei, floarea se poate desena, elevii scriind pe petalele ei:

Figura 1. Metoda petalelor

1.3. **Acvariul:** elevii se așază într-un dreptunghi, configurând simbolic un acvariu; fiecare devine, pe rând, peștișor, trecând în mijlocul acvariului unde răspunde rapid unui număr limitat de întrebări. Această metodă poate fi folosită și la orele de evaluare, când profesorul este un simplu observator care consemnează răspunsurile emise.

1.4. **Bingo:** elevii primesc un tabel și li se cere să găsească în grupul care lucrează câte o persoană care să răspundă la diverse cerințe (să indice o carte citită/achiziționată recent, să fi vizionat un spectacol de teatru, să reacționeze la un enunț corelat cu textul studiat). Cele șase căsuțe ale cartonului trebuie completate de șase elevi care semnează și care pot confirma grupului cerința. Câștigă cel care completează primul cartonul și care strigă „bingo”.

1.5. **Interviul în direct:** această metodă este folosită în deschiderea lecției. Un elev este interviuat pe o anumită temă de către clasa împărțită în perechi.

Aplicație: Aceste metode pot fi utilizate în toate orele în care se presupune desfășurarea unei activități pe grupe, având rolul de a contribui la mai buna cunoaștere a membrilor grupului și la „spargerea gheții”.

2. METODE DE SIMULARE:

2.1. **Învățarea prin dramatizare:** presupune utilizarea mijloacelor și a procedurilor artei dramatice.

2.2. **Jocuri didactice** (senzoriale, de orientare, de creație, de îndemânare): jocul silabelor, labirintul ortografic, „Formează diminutive”, „Răspunde la întrebare”.

2.3. **Jocuri de rol** (simularea unor funcții, exerciții)

Aplicație: Fiecare din aceste metode poate fi folosită în lecțiile de caracterizare a personajelor literare.

3. METODE DE PREGĂTIRE A TEXTULUI LITERAR

Metode inițiale („de încălzire”): acestea se folosesc numai la începutul unei secvențe didactice, direcționând pe elevi către „atmosfera” textului și urmărind motivarea lor pentru a citi: exerciții imaginative de conturare a unei epoci, a unui personaj/de situație, anticipări legate de coperta cărții din care este studiat un fragment; evocarea unor experiențe/reacții/atitudini personale, prezentarea „vie” a autorului(imagini de „completare” a biografiei, de „detectare de minciuni” într-o biografie parțial trucată).

3.1. **Brainstormingul** numit adeseori „metoda asaltului de idei”, constând concret în formularea mai multor întrebări succesive, menite să faciliteze efervescența gândirii elevilor și emiterea spontană a răspunsurilor [6]. Pentru a se declanșa „furtuna de idei” în mintea elevilor, este necesar ca aceștia să fie puși în fața unei întrebări-problemă care să incite spontaneitatea actului receptării estetice și, ca urmare, unii dintre cercetători au considerat brainstormingul ca o variantă a problematizării. Presupune amânarea evaluării, pentru a nu inhiba spontaneitatea gândirii emițătorului de idei. Se convine că toate ideile sunt bune și că nu există răspuns incorect.

Exemple de întrebări – problemă:

- La ce vă gândiți când auziți cuvântul „narator”?
- Ce înțelegeți prin expresia „înaintat în învățatură până la genunchiul broaștei”?
- De ce credeți că acceptă Nică să se întoarcă la școală?
- Cum poate Nică să evite plecarea la Socola?

Aici putem discuta și de metoda conversației care se combină cu brainstorming-ul. Definind-o, ea reprezintă „o convorbire/dialog ce se desfășoară între profesori și elevi, prin care se stimulează și se dirijează activitatea de învățare a acestora.” Prin dialogul pur autentic, având la bază textele literare „se cultivă creativitatea elevilor, capacitatea de a folosi personal cunoștințele dobândite” [4, p.124].

Tipuri fundamentale ale conversației:

- **Conversația catihetică** – aceasta urmărește constatarea însușirii unor cunoștințe ale elevilor acumulate anterior, se adresează deci, preponderent, memoriei. Metoda se utilizează în partea de început a lecțiilor, pentru activizarea ideilor-ancoră, și în partea finală, când se realizează feedback-ul.
- **Conversația euristică** (socratică sau maieutică) – are drept scop identificarea (descoperirea) de noi adevăruri de către elevi, în urma unui efort de căutare propriu; constă într-o succesiune de întrebări prin intermediul cărora profesorul îi ajută pe elevi să realizeze „o investigație în sfera informațiilor existente și să facă noi conexiuni care să faciliteze dezvăluirea de noi aspecte sau date” [1, p.309].

În accepțiunea modernă, dialogul adevărat este acela prin care se realizează o comunicare autentică, bilaterală. Clasa este locul unei interacțiuni umane, iar profesorul și elevul se stimulează reciproc. Întrebările puse trebuie să stimuleze și să orienteze gândirea elevilor și se folosesc mai ales în lecțiile de învățare de noi cunoștințe și în lecțiile de formare a unor priceperi și deprinderi. Condițiile dialogului autentic:

„- implicarea directă a fiecărei persoane;

- explicarea sinceră a emoțiilor, ideilor, experienței de viață ale participanților la dialog;

- dorința de colaborare în vederea cunoașterii reciproce;

- stimularea inițiativei personale a elevilor” [1, p.309].

3.2. Votați un citat: elevilor li se propune o listă cu citate aparținând unor scriitori faimoși sau o listă cu proverbe care să aibă legătură cu tema abordată. Fiecare elev poate alege: un citat care să exprime o idee cu care este de acord; un citat pe care și l-ar alege ca motto în definirea propriei personalități. Apoi, în grupe, se discută prin argumente personale, opțiunile elevilor, în funcție de alegerea făcută.

3.3. Discuția de tip piramidă: este propusă elevilor o listă conținând șase cugetări aflate în legătură cu o temă propusă. Prin studiul individual fiecare elev alege trei dintre ele, cele cu care este de acord într-o măsură mai mare; apoi aceștia lucrează în perechi și aleg împreună doar două, prin discuții și negocieri; ei se grupează câte 4-5 și aleg o singură cugetare. În final, după discuții pro și contra, toți votează, hotărându-se asupra uneia, pe care o declară câștigătoare.

În concluzie, ”elevul trebuie pus permanent în situația de a face, a judeca, a coopera, a da răspunsuri, a avea păreri, a analiza răspunsurile auzite, a ajunge la identificarea răspunsurilor corecte, din care apoi descoperă cunoștințele noi.

Nu este cazul să absolutizăm utilizarea metodelor moderne în detrimentul celor clasice. Un adevărat profesionist în predare (indiferent de disciplină) va trebui să știe să adapteze demersul didactic, lucrul care va aduce atingerea competențelor vizate în programa școlară” [7].

Bibliografie

1. Dumitriu Gh., Dumitriu C. Psihopedagogie. București: EDP, 2004.
2. Aprodu D., Hussar E. Școala incluzivă - Școala europeană. Bacău: CCD, 2007.
3. Dulamă M. E. Ghidul studentului pentru practica pedagogică. C-N: Clusium, 2002.
4. Parfene C. Aspecte teoretice și experimentale în studiul literaturii în școală. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2000.
5. Cerghit I. Metode de învățământ. Iași: Editura „Polirom”, 2006.
6. <https://revistaeducatie.ro/wp-content/uploads/simple-file-list/SIMPOZION-NATIONAL-METODE-INOVATIVE-DE-PREDARE-INVATARE-EVALUARE.pdf>
7. <http://cis01.ucv.ro/DPPD/StefanMihaela-Strategii%20de%20instruire.ppt>